

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

**studijní opora k předmětu
pro studenty kombinované formy studia
oboru Sociální patologie a prevence**

Doporučený semestr:	šestý
Prerekvizita:	Vězeňství a penitenciární péče
Navazující předmět:	není
Kreditová dotace:	4
Ukončení předmětu:	zkouška
Garant předmětu:	Mgr. et Mgr. Tereza Raszková

Obsah

1. PENITENCIÁRNÍ VÝCHOVNÉ POSTUPY A PROGRAMY ZACHÁZENÍ	3
1.1 Penitenciární výchovné postupy	5
1.2 Programy zacházení.....	5
1.3 Efektivnost a vyhodnocování programů zacházení	6
2. SPECIFICKÉ SKUPINY ODSOUZENÝCH.....	8
3. ZABEZPEČOVACÍ DETENCE	12
4. PSYCHICKÉ A SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	14
4.1 Adaptace na vězeňské podmínky	15
4.2 Negativní jevy ve věznicích	15
5. POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	18
6. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	21
7. ALTERNATIVNÍ TRESTY	24

1. PENITENCIÁRNÍ VÝCHOVNÉ POSTUPY A PROGRAMY ZACHÁZENÍ

Již v devatenáctém století páter František Josef Řezáč, reformátor vězeňství a školství, kladl požadavek většího důrazu na prevenci zločinnosti především prostřednictvím zvýšení vzdělanosti a praktickým uskutečňováním resocializačních snah již během pobytu trestanců ve vězení.¹

Jak účinně pracovat s jedinci ve vězeňských zařízeních, aby nedocházelo k jejich opětovnému návratu? Studenti si nastudují v rámci samostudia pojmy:

- **resocializace,**
- **reedukace,**
- **náprava** (nápravně výchovná činnost),
- **reintegrace.**

Dle Černíkové pojem **zacházení** obsahuje „souhrn aktivit směřovaných k pachateli trestných činů, které provádí specializovaný pracovník (vězeňský, sociálních služeb, výchovný): jedná s pachateli trestných činů, řeší a pomáhá řešit jejich problémy, vede odsouzené (k práci, ke vzdělávání, k samostatnosti...), pečuje (o jejich zdraví, pozitivní rozvoj), působí, ovlivňuje jejich chování, názory, vývoj – směřování k prosociální orientaci. Cílem je, aby obsah zacházení vedl odsouzeného k sociálně vyzrálějšímu – odpovědnějšímu chování.“²

V nápravě pachatele sehrává důležitou roli i faktor doby, po kterou jedinec tráví čas ve vězeňském zařízení. Čím delší je pobyt ve věznici, tím více je člověk narušen vězeňskou subkulturou, čas-

¹ Srov. UHLÍK, Jan. *F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století*. 1. vyd. Praha: České vězeňství, 1997, s. 28–29.

² ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 143–144.

to z věznice odchází obohacen o celou řadu poznatků, které vedou k dalšímu a efektivnějšímu páchání trestné činnosti.

Jak tedy vhodně působit na odsouzené, u nichž lze dosáhnout nějaké změny v chování? Mezník hovoří o tom, že reedukace, resocializace a náprava by měla vést k:

- dosažení změny v chování přímým působením na odsouzeného; rovněž k posílení smyslu pro odpovědnost, vytvoření pozitivních sociálních návyků, etických postojů a vztahu k práci,
- neutralizování společenské nepřizpůsobivosti či sociální nezpůsobilosti a celkově zvýšení sociální kompetence,
- odstraňování škodlivých návyků, především závislosti na drogách, alkoholu, hracích automatech, lécích apod.,
- vytvoření reálných životních perspektiv, které by odsouzenému usnadnily přechod do společnosti.³

Realizace procesu zacházení je ve vězeňském prostředí dle Černíkové prováděna:

- a) obecnými metodami zacházení,
- b) speciálními metodami zacházení.⁴

Celý proces by měl směřovat ke třem hlavním cílům:

1. Kultivace návyků dalším vzděláváním.
2. Osvojování si vhodných sociálních dovedností pro readaptaci na život mimo.
3. Specifická pomoc a odborné poradenství zaměřené na řešení osobních problémů.⁵

³ MEZNÍK, Jiří, KALVODOVÁ, Věra a KUČTA, Josef. *Základy penologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 7.

⁴ Srov. ČERNÍKOVÁ, Vratislava a MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Sociální ochrana*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 87–88.

⁵ Srov. ČERNÍKOVÁ, Vratislava a MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Sociální ochrana*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 88.

1.1 Penitenciární výchovné postupy

Penitenciární výchovné postupy, které se uplatňují ve vězeňském prostředí, můžeme rozdělit takto:

1. Výchovné postupy.
2. Vzdělávací postupy.
3. Speciálně výchovné a léčebné aktivity.⁶

Cílem penitenciárního působení je dosažení změny v chování a postojích odsouzeného. Ideálním cílem je změna celé osobnosti odsouzeného tak, aby v budoucnu nepáchal další trestnou činnost a uměl žít jako ostatní lidé.

Mezi metody, které slouží k záměrnému usměrňování chování, patří:

- a) odměny (působí motivačně na žádoucí změnu chování a jsou pocítovány jako libost),
- b) vysvětlování a přesvědčování,
- c) metoda přirozených následků (trestem je něco, co vystupuje jako přirozený následek činu – udělal jsi něco špatně – změň to, naprav své jednání),
- d) tresty (může působit demotivačně, pouze brzdí nežádoucí chování).

1.2 Programy zacházení

Zacházení s odsouzenými je veškerá činnost, která je realizována s odsouzenými ve vězeňských zařízeních proto, aby byl naplněn účel výkonu trestu odnětí svobody, a aby přitom nedošlo ke zhoršení jejich osobnosti, tělesného a duševního stavu. Zacházení v sobě zahrnuje nejen sociální péči, vzdělávání, reedukaci,

⁶ MAŘÁDEK, Vladimír. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*. 1. vyd. Opava: Ing. Pavel Vavrila, 2000, s. 36.

psychoterapii, psychologickou a lékařskou péči, ale i návštěvy, korespondenci nebo zaměstnávání vězňů.

Samotné programy zacházení, dříve **resocializační programy**, jsou velice důležitou součástí výkonu trestu odnětí svobody. Programy zacházení s odsouzenými mají následující složky:

- a) pracovní aktivity,
- b) vzdělávací aktivity,
- c) speciální výchovné aktivity,
- d) zájmové aktivity,
- e) oblast utváření vnějších vztahů.

Překážkami v realizaci programů zacházení jsou především „prizonizace“, „druhý život odsouzených“ a personál věznice.

Podmínky výchovného působení na odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody si studenti nastudují z publikace od Černíkové a Makariusové Sociální ochrana.⁷

1.3 Efektivnost a vyhodnocování programů zacházení

Programy zacházení jsou **zpravidla vyhodnocovány** jedenkrát:

- a) za měsíc ve věznici pro mladistvé,
- b) za dva měsíce ve věznici s dohledem a s dozorem a ve výstupních odděleních věznic s ostrahou a se zvýšenou ostrahou,
- c) za tři měsíce ve věznici s ostrahou,
- d) za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou.

Na aktualizaci programu zacházení spolupracuje i odsouzený. Program zacházení se nezpracovává v případech, kdy odsouzený má vykonat trest nebo jeho zbytek ve výměře nepřesahující tři měsíce.

⁷ Srov. ČERNÍKOVÁ, Vratislava a MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Sociální ochrana*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, s. 34.

Literatura, ze které by měl student čerpat:

ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Sociální ochrana*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. 156 s. ISBN 80-85981-36-X.

MAŘÁDEK, Vladimír. Komunikační bariéry mezi vězňnými a personálem vězeňské služby. *České vězeňství*, 2003, roč. 11, č. 3, s. 20–21. ISSN 1213-9297.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*. 1. vyd. Opava: Ing. Pavel Vavrla, 2000. 75. s. ISBN 80-238-6731-8.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005. 203 s. ISBN 80-7368-002-5.

MEZNÍK, Jiří, KALVODOVÁ, Věra a KUČHTA, Josef. *Základy penologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 75 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně; č. 132. ISBN 80-210-1248-X.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

UHLÍK, Jan. *F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století*. 1. vyd. Praha: České vězeňství, 1997. 145 s. ISBN 80-238-1502-4.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&fulltext=&nr=&part=&name=z~C3~A1kon~20o~20v~C3~BDkonu~20trestu&rpp=15#seznam>.

2. SPECIFICKÉ SKUPINY ODSOUZENÝCH

Diferenciace odsouzených je jedním z mnoha faktorů, který napomáhá zacházení s odsouzenými, usnadňuje práci zaměstnanců Vězeňské služby České republiky a napomáhá v práci dalším subjektům, které úzce spolupracují s Vězeňskou službou (např. soudy, policie).

V každé věznici se bude diferenciaci odsouzených uplatňovat odlišně, a to z důvodu rozdílných materiálních, finančních, personálních a kapacitních podmínek. Možnosti diferenciaci odsouzených shrnuje následující tabulka:

Tabulka č. 1 – Možnosti diferenciaci odsouzených

Kritérium	Příklady diferenciaci			
Právní	typ věznice (dohled, dozor, ostraha, zvýšená ostraha)	pokolikáté se nachází ve VTOS (prvotrestaný, recidivista)	délka trestu	závažnost trestné činnosti
Osobnost odsouzeného	věk (mladistvý, TPN)	pohlaví	zdravotní stav (TPN, psychická porucha,...)	intelekt
Možnost resocializace	stupeň nebezpečnosti	zkušenosti s rizikovým chováním (návykové látky - bezdrogová zóna...)	přístup k VTOS (prostupné skupiny vnitřní diferenciaci věznice – I., II., III.)	

Specifické skupiny a specializovaná oddělení

Výkon trestu odnětí svobody má své odlišnosti, které se zvláště uplatňují u **specifických skupin odsouzených (SpO)**. Do této skupiny spadají především dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody **mladiství, ženy, matky nezletilých dětí, odsouzení trvale pracovní nezařaditelní (TPN), odsouzení s duševními poruchami a poruchami chování, odsouzení k doživotnímu trestu a odsouzení cizinci**. U všech zmíněných skupin se přihlíží k věkovým, psychickým a fyziologickým zvláštnostem. Mezi další specifické skupiny patří i **odsouzení z prostředí organizovaného zločinu a velmi nebezpeční**. U každé z těchto skupin je potřeba uplatňovat více než kde jinde individuální přístup.

V rámci samostudia si studenti nastudují ustanovení týkající se specifických skupin ze ZVTOS a ŘVTOS. Pomůckou jim může být i studijní text Kapitoly z penologie II.

Literatura, ze které by měl student čerpat:

BAJCURA, Lubomír. Pomoc mentálně postiženým ve společnosti a ve věznicích. In: *Mentálně postižení pachatelé. Podklady k diagnostice a zacházení se specifickou skupinou vězňených osob*. Příloha časopisu České vězeňství č. 6/2005, s. 7–24. ISSN 1213-9297.

BIEDERMANOVÁ, Eva. Ženy ve výkonu trestu odnětí svobody – vliv vybraných faktorů na jejich životní dráhu. In: *Životní styl směřující k delikvenci. Sborník příspěvků z konference sekce sociální patologie MČSS. Blansko, Skalní Mlýn, 25. – 27. dubna 2012*. 1. vyd. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2012, s. 192–195. ISBN 978-80-903541-9-7.

BLATNÍKOVÁ, Šárka a kol. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. 195 s. ISBN 80-7338-024-2.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a SEDLÁČEK, Vojtěch. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, Katedra kriminologie, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 431 s. ISBN 80-86473-86-4.

KAISER, Günther. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1994. 288 s. ISBN 80-7179-002-8.

KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita – Právnická fakulta, 1995. 92 s. ISBN 80-210-1197-1.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 203 s. ISBN 80-210-3345-2.

Organizovaný zločin. Informační materiál. Příloha časopisu České vězeňství č. 2/2003. 1. vyd. Praha: VSČR, 2003. 28 s. ISBN 80-239-0359-4.

PAVLÍČKOVÁ, Radka. *Trest doživotí versus trest smrti*. Olomouc: 2009. 117 s. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Ústav speciálněpedagogických studií.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

SMOLÍK, Josef a kol. *Organizovaný zločin a jeho ohniska v současném světě*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 204 s. ISBN 978-80-210-4438-8.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňnými*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=48255&full-text=&nr=&part=&name=~C5~99~C3~A1d~20v~C3~BDkonu~20>

trestu~20odn~C4~9Bt~C3~AD~20svobody&rpp=15#local-content.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&fulltext=&nr=&part=&name=z~C3~A1kon~20o~20v~C3~BDkonu~20trestu&rpp=15#seznam>.

3. ZABEZPEČOVACÍ DETENCE

Zabezpečovací detence je novým typem ochranného opatření určeného pro pachatele závažné trestné činnosti, které má podobu následného opatření. Neslouží jako preventivní opatření pro jedince, kteří by mohli něco v budoucnu spáchat, je výhradně určena jen pachatelům trestné činnosti.

Zabezpečovací detenci může uložit pouze soud dle § 100 trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Může ji uložit samostatně (především u nepřítelných pachatelů), při upuštění od potrestání anebo i vedle trestu (pachatelé užívající omamné a psychotropní látky či ti, kteří spáchali trestný čin ve stavu vyvolaném duševní poruchou). Vedle sebe nelze uložit ochranné léčení a zabezpečovací detenci, neboť pro uložení zabezpečovací detence musí být předpoklad, že případné uložení ochranné léčby s přihlédnutím k povaze duševní poruchy, potažmo i možnosti působení na pachatele trestné činnosti by nevedly k ochraně společnosti.

Výkon zabezpečovací detence v České republice se řídí **zákonem č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů a nabytí účinnosti dne 1. ledna 2009.** Zabezpečovací detence se vykonává v **ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou.** Chovanci se zde účastní léčebných, psychologických, vzdělávacích, pedagogických, rehabilitačních a činnostních programů.

V České republice máme dva detenční ústavy. Jedná se o Vazební věznici a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno (VVaÚpVZD Brno), kde je zřízeno 48 míst a Věznici a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava (VaÚpVZD Opava), kde je kapacita 150 míst.

Literatura, ze které by měl student čerpat:

BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Problematika zabezpečovací detence*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 151 s. ISBN 978-80-7338-106-6.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 160 s. ISBN 978-80-247-2207-8.

FIRSTOVÁ, Jana. Zabezpečovací detence pro ochranu společnosti. *České vězeňství*, 2008, roč. 16, č. 2, s. 23–27. ISSN 1213-9297.

POPELKA, Jiří. *Penologie. Díl první*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 95 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2932-8.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=66983&full-text=&nr=&part=&name=v~C3~BDkonu~20zabezpe~C4~8Dovac~C3~AD~20detence&rpp=15#local-content>.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=68040&full-text=&nr=&part=&name=trestn~C3~AD~20z~C3~A1kon~C3~ADk&rpp=15#local-content>.

4. PSYCHICKÉ A SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Výkon trestu odnětí svobody je náročnou životní situací, která se dotýká nejen člověka samotného (především jeho psychiky), ale má vliv i na sociální okolí daného jedince (na jeho vztahy s rodinou, přáteli i ostatními členy společnosti). Pokud budeme hovořit o dopadu na jedince, je třeba si uvědomit, že na vězně působí nejen materiální, ale i psychická izolace. K tomu se přidružují režimová opatření (časový rozvrh dne), další spoluodsouzení, hluk (řada věznic je blízko rušných silnic), přeplněnost věznic, nekvalitní osvětlení, neustálý pocit nudy, omezený kontakt s rodinou a velkým problémem je i kouření a nedostatečná cirkulace vzduchu. To vše negativně ovlivňuje

Velký podíl míry zátěže závisí ve vězení na odsouzeném a jeho adaptaci na vězeňské podmínky, na vrozených předpokladech, na dosažené úrovni vývoje, individuálních zkušenostech i celkovém aktuálním stavu.

Negativní důsledky, které se objevují ve výkonu trestu odnětí svobody a po propuštění, mnohdy poznamenají jedince na celý život. Jsou to především:

- prizonizace a druhý život odsouzených (demoralizace jedince),
- negativní vlivy působící na odsouzeného vyvolávají otřlost, lhostejnost a podlézavost (účelovost),
- narušení osobnosti,
- neudržení sociálních vazeb, především s rodinou (častým problémem je i kvalita udržovaných vztahů),
- narušení schopnosti navazovat vztahy s opačným pohlavím (problémy v komunikaci i důvěrných vztazích),

- stres, frustrace, deprese, pocity beznaděje,
- nereálná očekávání,
- fixace na vězeňské známosti,
- šikana (ze strany spoluvězňů i personálu),
- sociální stigmatizace vinou pobytu ve vězení,
- narušení sebeovládání, samostatnosti, schopnosti rozhodovat se, ukázněnosti,
- změny v oblasti motivace a postojů,
- finanční problémy způsobené růstem zadluženosti,
- zkušenost s homosexuálním stykem,
- kontakt s drogami,
- ztráta bydliště a zaměstnání.

4.1 Adaptace na vězeňské podmínky

Jak se tedy odsouzení vyrovnávají s uvězněním? Z poznatků z praxe rozlišujeme **pět základních typů adaptace na výkon trestu odnětí svobody**:

1. Realistické přizpůsobení.
2. Agresivně nepřátelské přizpůsobení.
3. Přizpůsobení se nepřiměřenou kompenzací.
4. Přizpůsobení se nepřiměřenou projekcí.
5. Přizpůsobení se únikem.

4.2 Negativní jevy ve věznicích

V prostředí věznic se můžeme u odsouzených setkat s tzv. **negativními jevy**, které jsou vyústěním adaptace na vězeňské podmínky. V souvislosti s touto problematikou může dle Černíkové každý vězeň představovat řadu rizik. Mezi ně patří **riziko ve vztahu ke společnosti, riziko spojené s pobytem ve vězení a**

rizika vyplývající z programů zacházení.⁸ Často v rámci negativních jevů mluvíme o agresí, volním odmítání stravy, náhradním sexuálním uspokojování, užívání drog, držení nepovolených předmětů a vzpourách. Řadíme sem i prizonizaci a druhý život odsouzených. Většinu uvedených negativních jevů označujeme v praxi jako tzv. **mimořádné události**, které podléhají hlásné službě a statistiku těchto událostí nalezneme v ročenkách VS ČR.

Literatura, ze které by měl student čerpat:

BRICHČÍN, Slavoj a KALVACH, Zdeněk. *Soudní psychiatrie a sexuologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2003. 125 s. ISBN 80-7251-129-7.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Sociální ochrana*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. 156 s. ISBN 80-85981-36-X.

FARRINGTON, Karen. *Svět za mřížemi: šokující pohled do skrytého světa zločinu a trestu, plného korupce, sadistických trestů, obchodů s drogami a vražd vězňů*. [Líbeznice]: Víkend, 2009. 208 s. ISBN 978-80-7433-009-4.

HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. Studia VŠERS; 12. ISBN 80-86708-30-6.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*. 1. vyd. Opava: Ing. Pavel Vavrla, 2000. 75. s. ISBN 80-238-6731-8.

MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2005. 203 s. ISBN 80-7368-002-5.

⁸ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 114–115.

MATOUŠEK, Jan. Lidé vracející se na svobodu a obecní úřady obcí s rozšířenou působností – poznatky a zkušenosti. In: *Sborník z konference Z vězení venku*. 1. vyd. Olomouc: Charita Olomouc, 2007, s. 15–21. ISBN 978-80-254-1056-1.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. Vliv rodiny na jedince ve výkonu trestu odnětí svobody. In: SOCIALIA 2012. *Rodina a sociálně patologické jevy*. Sborník abstraktů s plnými texty příspěvků na CD-ROMu z mezinárodní konference konané v Hradci Králové ve dnech 4. a 5. září 2012 [CD]. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012, s. 77–87. ISBN 978-80-7435-232-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

5. POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

„Postpenitenciární péče představuje specifickou oblast sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a výkonem trestu odnětí svobody nebo ochranným léčením a ochrannou výchovou. Tato péče vychází z poznatků a postupů sociální práce.“⁹

Postpenitenciární péče je v odborné literatuře vymezována nejednotně. Autoři pracují s užším, širším pojetím nebo s tzv. kontinuální péčí.

Základním cílem postpenitenciární péče je **reintegrace** člověka, tedy integrace, začlenění člověka do skupiny, ze které se vyřadil spácháním trestné činnosti (cílem je nalezení ubytování, zaměstnání, obnovení vztahů s rodinou, blízkými apod.).

Postpenitenciární péče může být **dobrovolná** nebo **nedobrovolná**.

Služby, které propuštěný z VTOS preferuje a které vyžaduje, jsou pro něj někdy i existenciálně důležité. Podle Netíka jsou obvyklými a **nejpotřebnějšími službami** zejména:¹⁰

- podpora při zprostředkování bydlení,
- poskytnutí základního finančního zabezpečení,
- orientace při hledání zaměstnání,
- pomoc při začleňování do sociálního prostředí,
- odborné sociálně-právní poradenství.

V rámci samostudia si studenti nastudují subjekty postpenitenciární péče.

⁹ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 213.

¹⁰ HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2010, s. 25.

Literatura, ze které by měl student čerpat:

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.

DAVIDOVÁ, Ivana et al. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2010, 73 s. ISBN 978-80-7248-574-1.

NETÍK, Karel a NETÍKOVÁ, Daria. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Ústav kriminalistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 1994. 69 s. ISBN 80-7066-518-1.

PAPŠO, Peter. Sociálna práca vo výkone trestu odňatia slobody v Slovenskej republike. In: II. studentská konference. *Sociální práce v zařízeních výkonu trestu*. Sborník ze studentské konference konané v Hradci Králové 12. ledna 2012. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012, s. 6–15. ISBN 978-80-7435-215-7.

Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – PAROLE. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/>.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2013-05-20]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=108~2F2006&rpp=15#seznam>.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2013-05-20]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=48272&fulltext=48~2F1997&nr=&part=&name=&rpp=15>.

Rádce pro občana aneb Úřad není labyrint: kurátor pro dospělé. Magistrát města Mostu [online]. 2013 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: http://www.mesto-most.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=9959&id_dokumenty=16886.

6. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Od 1. 1. 2001 je v České republice účinný zákon č. 257/2000 Sb., kterým byla zřízena specializovaná instituce Probační a mediační služba České republiky. Probační a mediační služba České republiky (dále jen PMS) je multidisciplinární profesí, která vychází ze součinnosti sociální práce a práva (zejména trestního).

Cíle činnosti PMS

- 1) Integrace pachatele.
- 2) Participace poškozeného.
- 3) Ochrana společnosti.¹¹

PMS se člení na ředitelství PMS a jednotlivá **střediska PMS** (celkem 76). Důležitou součástí struktury PMS je Rada pro probaci a mediaci, poradní orgán ministra spravedlnosti. Úkoly PMS plní v rámci jejich středisek **probační úředníci a asistenti**.

Odborné činnosti Probační a mediační služby ČR se dají shrnout do dvou základních skupin: mediační činnosti a probační činnosti.

Probační služba sehrává důležitou roli při dohledu nad výkonem alternativních trestů – obecně prospěšných prací, domácího vězení a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

¹¹ Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-04-20].

Literatura, ze které by měl student čerpat:

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.

Mediace – informační leták. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: http://www.bezpecnemesto.eu/Files/bezpecnaplzen/prevence/pr evence_kriminality/PMS/PMS_letak_MEDIACE_tisk_0.pdf.

Metodický postup střediska PMS ČR v rámci přípravného řízení a řízení před soudem. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/MEDIACE_metodika_textova_cast_bez_priloh.

Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – PAROLE. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/>.

Probační dohled – informační leták. *Probační a mediační služba České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné z: http://www.bezpecnemesto.eu/Files/bezpecnaplzen/prevence/pr evence_kriminality/PMS/PMS_letak_DOHLED_tisk_0.pdf.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, ed. a DOUBRAVOVÁ, Dagmar, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

VĚTROVEC, Vladislav et al. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 115 s. Komentované zákony. ISBN 80-86432-32-7.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě České republiky, ve znění pozdějších předpisů. [online]. [citováno

2013-01-25]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>.

7. ALTERNATIVNÍ TRESTY

Alternativní tresty jsou významnou součástí trestní represe státu. Přístupy k zacházení s pachatelem můžeme rozdělit na retributivní a restorativní.

Retributivní spravedlnost

= trestající spravedlnost je spravedlnost, kde trest je považován za přirozený důsledek kriminálního jednání (cena za zločin).

Restorativní spravedlnost

= obnovující spravedlnost se zaměřuje na méně závažné trestné činy a na méně narušené pachatele. „Hlavním cílem zde tedy není potrestání pachatele, ale vytvoření podmínek pro odstranění následků jeho činu a pro ochranu společnosti před recidivou trestné činnosti.“¹² V restorativní justici se uplatňuje tzv. „3D“ přístup (studenti si nastudují v rámci samostudia).

Restorativní justice je realizována prostřednictvím netradičních trestněprávních institutů, jimiž jsou:¹³

1. **Alternativy (odklony) v trestním řízení.**
2. **Alternativy k potrestání.**
3. **Alternativní tresty.**

Mezi alternativy v trestním řízení patří:

- a) podmíněné zastavení trestního stíhání,

¹² SMUTKOVÁ, Lucie a SMUTEK, Martin. Uplatňování moci řadových probačních úředníků při realizaci institutů probace a mediace. In: Hradecké dny sociální práce. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. Sborník z konference IV. Hradecké dny sociální práce konané v Hradci Králové ve dnech 12. a 13. října 2007. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 215.

¹³ ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, s. 190.

- b) institut narovnání.

Mezi alternativy k potrestání řadíme:

- a) upuštění od potrestání,
- b) podmíněné upuštění od potrestání.

Mezi alternativní tresty řadíme:

- a) podmíněné odsouzení,
- b) podmíněné odsouzení s dohledem,
- c) domácí vězení,
- d) obecně prospěšné práce,
- e) propadnutí majetku,
- f) peněžitý trest,
- g) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- h) zákaz činnosti,
- i) zákaz pobytu,
- j) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- k) vyhoštění.

Literatura, ze které by měl student čerpat:

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009. 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.

NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. 451 s. ISBN 80-7357-026-2.

RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

SMUTKOVÁ, Lucie a SMUTEK, Martin. Uplatňování moci řadových probačních úředníků při realizaci institutů probace a mediace. In: Hradecké dny sociální práce. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. Sborník z konference IV. Hradecké dny sociální práce konané v Hradci Králové ve dnech 12. a 13. října 2007. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 214–228. ISBN 978-80-7041-118-6.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, ed. a DOUBRAVOVÁ, Dagmar, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: Portál veřejné správy [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z:

<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=68040&fulltext=&nr=&part=&name=trestn~C3~AD~20z~C3~A1kon~C3~ADk&rpp=15#local-content>.

ZOUBKOVÁ, Ivana a MOULISOVÁ, Marcela. *Kriminologie a prevence kriminality*. 1. vyd. Praha: Armex, 2004. 146 s. ISBN 80-86795-05-5.